

વરિષ્ઠ મહિલાઓનીનાં ભરણપોષણ અને કલ્યાણનો અધિનિયમ-૨૦૦૭ નાં સંદર્ભમાં સામાજિક સમસ્યાઓ અને સમાધાન અભિગમ

પ્રેરક – ચિરાગ શરદકુમાર જાની

Paper Received on:
18/07/2021

Paper Accepted on:
02/08/2021

૧. પ્રસ્તાવના :

વૃદ્ધો જૂનું તોય સોનું છે. માતા-પિતાની સેવા શા માટે ? શું માતા-પિતા પોતાના સ્વાર્થ ખાતર બાળકને જન્મ આપે છે ? આ માટે પોતાની જાતનો ભોગ આપવાથી કોઈ આવી શકે ખરું ? શું માતાને નિભાવવા પડે છે ખરા ? ભારતીય સંસ્કૃતિ મુજબ માતૃ દેવો ભવઃ મહિમા ગાનાર છે. અહીંયાની ભૂમિ અને સંસ્કૃતિ તો જીવનની વૃદ્ધ અવસ્થાને માંગલ્ય ગણે છે, કેમ કે આ અવસ્થા દરમિયાન માંદગીની જીવનની સંપૂર્ણતાને પામે છે. પોતાનાં આધ્યાત્મિક વિકાસ પણ આ અવસ્થાને તે સારાં કરી શકે છે. ભારતીય પવિત્ર સંસ્કૃતિનો આપણા ઘરડા મા-બાપ માટે વ્યાખ્યા આપે છે કે “વૃદ્ધિ પામે તે વૃદ્ધ, વૃત્તિ બદલે તેવું કહે છે” આજે મા-બાપને ઘરડા ઘરમાં મોકલી દેવાય છે. આ ઘરડા ઘરો તો હિન્દુસ્તાન માટે કલંક છે. વૃદ્ધાશ્રમ ઘરડા ઘર ઉભા થવા માંડ્યા છે. જ્યારે દિકરો મા-બાપને લાત માટે ત્યારે મા-બાપનાં મનમાં એ જ દિકરો-દિકરી પાર કરતાં હોય છે. અંતમાં એ પણ યાદ રાખવું પડે કે “મુજ વીતી તુજ વિતશે”. જીવનશૈલી ચોકકસ વ્યક્તિ કે સમગ્રના ખ્યાલ લોકોએ રાખવો જોઈએ.

ભારતીય જીવનશૈલી ક્રમ (ક્રિયા) અને ધર્મ (કામ કરવા માટેની ન્યાયપ્રણાલિ) સિદ્ધાંતો આપેલા છે. ભારત સમગ્ર વિશ્વમાં જુની સંસ્કૃતિમાં ગણાય. લગભગ ઈ.સ.પૂર્વે ૫૦૦૦ ના ઈતિહાસના અત્યંત જટિલ સામાજિક માનવતાવાળો દેશ હતો. જેમાં મનસ્મૃતિ મુજબ વ્યક્તિગત જીવન સૌ વર્ષનાં ચાર તબક્કામાં બ્રહ્મચર્યા, ગૃહસ્થજીવન, વન પ્રસ્થાવન અને સંન્યાસ આશ્રમ એમ વિભાજન કરવામાં આવ્યું. ઋગ્વેદમાં લાંબા આયુષ્ય માટે ઈચ્છા અને પવિત્ર એ શાશ્વત છે.^૨ જેમાં જીવનકાળ તત્વો, જન્મ, રોગ, વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણ અનુસારે છે. વૃદ્ધ સમય દરમિયાન વૃદ્ધજીવન ગણી આપતિ અને

એકલાપણું જોવા મળે છે. જેને આધ્યાત્મિક માર્ગ તરફ વાળે છે. અશોક રાજાના સમયમાં વૃદ્ધો માટે હોસ્પિટલની સંભાળ તથા તેમની કાળજી વ્યવસ્થાપન કરેલ હતું. બ્રિટીશ સમય દરમિયાન વ્યક્તિઓ વધુ કેન્દ્રિત બની અને સુખાકારી તરફ વળવાથી વૃદ્ધોની અવગણના થઈ રહી છે.

ભારતીય સંસ્કૃતિમાં પિતાને ખૂબ જ ધર્મનિષ્ઠ ગણવો અને માતા-પિતાની કાળજી એ પુત્રની જવાબદારી ઉપર ભાર મુક્યો હતો. ત્રણ-ચાર પેઢીઓ સંયુક્ત કુટુંબો હંમેશા ભારતીય સમાજમાં એક સ્વીકૃતિહીન અને મજબૂત શરીર છે. ભારતીય જીવનશૈલીમાં સકારાત્મક અને નકારાત્મક બે પાંસા હોય છે. આજનાં જીવનશૈલીમાં ધર્મ, સંપ્રદાય, ઔદ્યોગિકતા, શહેરીકરણ અને વસ્તી હલનચલનમાં પશ્ચિમ પ્રભાવ જોવા મળે છે.

૨. રાષ્ટ્રીય પરિવર્તન : વૃદ્ધ લોકોનાં મહત્વનાં મુદ્દાઓ :

૨.૧ વરિષ્ઠ મહિલા નાગરિકોની વસ્તીની દ્રષ્ટિએ નિરૂપણ :

ભારતમાં ૬૦ અને તેથી વધુ પડતાં વરિષ્ઠ નાગરિકોની વસ્તી વર્ષ-૧૯૮૧માં ૪૨.૫ મીલીયન, વર્ષ-૧૯૯૧માં ૫૫ મીલીયન, વર્ષ-૨૦૧૦ માં ૭૦.૬ મીલીયન તથા વર્ષ-૨૦૧૧માં ૭૬.૬ મીલીયન વસ્તી ગણતરી મુજબ કરી છે. હાલમાં ભારત વિશ્વમાં વરિષ્ઠ નાગરિકોની સંખ્યામાં બીજા ક્રમે આવે છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્રના અંદાજ મુજબ ભારતમાં વર્ષ-૨૦૫૦ સુધી હાલની વસ્તીમાં વધારો ૨૦% વધારે થઈ જશે. ભારતમાં વૃદ્ધાશ્રમોની સંખ્યામાં દર વર્ષે વધારો થતો જાય છે.

૨.૨ વરિષ્ઠ મહિલા નાગરિકોની સમસ્યાઓ :

- (૧) આર્થિક સમસ્યાઓ સાથે બેરોજગારી અને આર્થિક અસુરક્ષા સાથે સંબંધિત છે.
- (૨) શારીરિક અને માનસિક સમસ્યાઓના સમન્વય મુજબ આરોગ્ય, સુખાકારી, તબીબી અને રહેઠાણની સમસ્યાઓનો સમાવેશ થાય છે.
- (૩) સામાજિક સમસ્યાઓમાં સમાજમાં તેમની અવગણનાનો સામનો કરવો પડે છે. આજની નવી પેઢીની વિચારધારા અને જૂની પેઢીની વિચારધારા વચ્ચે તફાવત જોવા મળે છે. જેથી તેને જનરેશન ગેપને કારણે માતા-પિતા અલગ થાય તેવાં સંજોગોમાં આર્થિક સમસ્યા વધુ ઘનિષ્ઠ બને છે.

(૪) વિકસીત દેશોમાં જે રાષ્ટ્રો તબીબી વિમા યોજનાનો અભાવ હોય તે રાષ્ટ્રોમાં વરિષ્ઠ નાગરિકોને સારવારમાં તકલીફ અનુભવાય છે.

(૫) નાણાંકિય સહાય અને કાયદા દ્વારા પેન્શન્સ લાભનો અભાવ જોવા મળે છે.

૨.૩ બાળકો દ્વારા તરછોડાયેલાં વરિષ્ઠ નાગરિકો :

હેલ્પ એજ ઈન્ડિયા દ્વારા રીપોર્ટ ઓન એલડર એબ્યુઝ ઈન ઈન્ડિયા ૨૦૧૪ ના સંશોધન મુજબ વરિષ્ઠ નાગરિકોનો ૫૦% વધુ દુરપયોગનો અનુભવ થાય છે. જેમાં પુરૂષ ૪૮% અને મહિલાઓ ૫૩% નો દુરપયોગ થાય છે. વર્બલ એબ્યુઝ-૪૧%, અનાદર-૩૩% અને અવગણનાં ૨૮% વૃદ્ધોને અનાદર અનુભવાય છે. એક સર્વેનાં અનુસાર ૬૦ વર્ષથી વધુ વયનાં ૧૧% દુરપયોગ (જેમાં શારીરિક-૫.૩%, વર્બલ-૧૦.૨%, આર્થિક-૫.૪%, અનાદર-૬%, અવગણના-૫.૨% અનુભવાય છે.) સૌથી સામાન્ય ગુનેગાર પુત્ર અને અન્યના કારણો પુરૂષ ૪૧% અને સ્ત્રી ૪૩% ભોગ બન્યા છે.

૨.૪ વૃદ્ધાશ્રમની રૂપરેખા :

ગાંધીનગરની પાસે આવેલાં કૈલાસ આશ્રમની મુલાકાત અનુક્રમે મે-૨૦૦૪ માં ૫૦ પુરૂષ અને ૩૮ મહિલાઓ એમ કુલ ૭૮ વૃદ્ધો હતા. જેમાં આશરે ૬૫ વર્ષની ઉંમરના ૩૭ વૃદ્ધો, ૭૦ થી ૭૫ વર્ષથી ઉપરના ૨૨ વૃદ્ધો, ૮૦ વર્ષનાં ૧૫ વૃદ્ધો, ૮૫ વર્ષનાં ૨ વૃદ્ધો, ૯૦ વર્ષથી ઉપર ૨ વૃદ્ધો, ૩૪ વૃદ્ધોઓ થોડુંક જ ભણેલા હતા અને ૪૪ વૃદ્ધો તદ્દન અભણ હતા. વૃદ્ધાશ્રમોમાં સમાજથી તરછોડાયેલા તથા નિઃસંતાન, નિઃસહાય જેવાં કફોડી હાલતમાં સંસ્થામાં રહે છે. શ્રી મહેશભાઈ રાવલ .... છે કે મારે બે સંતાન છે પણ હું તેમની સાથે રહેતો નથી. તેઓ મને આજપણ યાદ આવે છે, પરંતુ તેમને હું મળી શકતો નથી તે મારી વેદના શ્રીમતી મંગુબેન કે જેઓ અપંગ છે. તેઓ તેમની વહુ તેમને ઝઘડો કરી મિલકત પોતાનાં નામે કરાવી તેમને કાઢી મુકેલ છે. જેનો કેસ કોર્ટમાં આજદિન સુધી તેનો કોઈ નિકાલ થયો નથી.

૨.૫ વરિષ્ઠ મહિલા નાગરિકોની ઉપેક્ષા :

વૃદ્ધ મહિલાની ઉપેક્ષા પ્રથમ સોપાન અભણતા છે. વરિષ્ઠ મહિલા નાગરિક આવકનાં અભાવે બીજા ઉપર નિર્ભરતા બની જાય છે. ઘણીવાર માતા અને બાળકો વચ્ચે ઘર્ષણ અથવા પુત્રની પત્નિનાં વચ્ચે સંઘર્ષમાં પરિણમે છે.

૩. ઈન્ટરનેશનલ લો પ્રોવિઝન :

માનવ અધિકારની સાર્વત્રિક (વિશ્વ) ઘોષણા-૧૯૪૮ માં ૧૦મી ડિસેમ્બર-૧૯૪૮ ની સામાન્ય સભાનાં ઠરાવ-૨૧૭-એ(૩) દ્વારા સ્વીકારેલ અને પ્રસ્થાપિત કરેલ અનુચ્છેદ (૨૫) મુજબ

(૧) દરેક વ્યક્તિને ખોરાક, કપડાં, રહેઠાણ અને તબીબી કાળજી અને જરૂરી સામાજિક સેવાઓ સહિત પોતાના અને પોતાના કુટુંબના આરોગ્ય અને કલ્યાણ માટે પૂરતા જીવનધોરણ માટેનાં અધિકારકો છે અને તેને બેકારી, માંદગી, અસમર્થતા, વિદ્વાની પરિસ્થિતિ, વૃદ્ધાવસ્થા અથવા પોતાના અંકુશ બહાર જીવનનિર્વાહનાં અભાવનાં પ્રસંગે સુરક્ષાનો અધિકાર છે.

(૨) માતૃત્વ અને બાળપણમાં ખાસ કાળજી અને મદદ માટે હકકદાર છે. લગ્નથી કે લગ્ન બહાર જન્મ પામેલા તમામ બાળકો એક જ પ્રકારનું સામાજિક સંરક્ષણ ભોગવશે.

(૩) તમામ લોકોને આત્મનિર્ભરતાનાં અધિકાર માટે દિવાની અને રાજકિય અધિકારો પર આંતર રાષ્ટ્રીય સમજૂતી-૧૯૬૬ અને આર્થિક, સામાજિક તથા સાંસ્કૃતિક અધિકારો પરની આંતરરાષ્ટ્રીય સમજૂતી-૧૯૬૬ માં માનવ અધિકારો પરનાં દસ્તાવેજો થયેલ છે.

વૃદ્ધોના હકકોની પ્રથમ રજૂઆત યુનોની સામાન્ય સભા ૧૯૪૮ માં આર્જેન્ટીનામાં થઈ હતી. વૃદ્ધોનાં હકકમાં જીવે ત્યાં સુધી યોગ્ય રીતે સ્વમાનભેર જીવે તેની વ્યવસ્થા મળી રહે તેમજ તંદુરસ્તી જીવનનો પૂરેપૂરો આનંદ લઈ શકે તેના હકકો મળવા જોઈએ. ૧૯૮૧ માં યુનોમાં વૃદ્ધોની સામાન્ય સભા આંતરરાષ્ટ્રીય યોજાઈ હતી.

(૪) વિશ્વકક્ષાએ : વૃદ્ધોનાં અધિકારોનું રક્ષણ :

શ્રીલંકામાં રાયર ઓફ એલર એક્ટ-૨૦૦૦ અન્વયે રાષ્ટ્રીય દ્વારા વૃદ્ધ નાગરિકોને તેમની સાર-સંભાળ માટે કાઉન્સેલીંગ થાય છે. બાળક વગર વૃદ્ધ નિરાધારને યોગ્ય રહેઠાણ સુવિધાઓ પૂરી પાડવા રાજ્ય તેની જવાબદારી જોગવાઈ છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટ એલર અમેરિકન એક્ટ-૧૯૬૫ મુજબ વરિષ્ઠ નાગરિકોને સંશોધન અને તાલીમ માટે આયોજન કરવા રાજ્યોમાંથી ગ્રાન્ટની સુવિધા ઉપલબ્ધ થાય છે. જેમાં વૃદ્ધને આરોગ્ય શિક્ષણ અને કલ્યાણ વિભાગનાં તેને વહિવટી બતાવે છે. વૃદ્ધાવસ્થા વિમા સીસ્ટમ, ઝડપી કોર્ટની કાર્યવાહી તથા કાનુની રક્ષણ મળે તેની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. ચાઈનાનાં કાયદા મુજબ પીપલ રીપબ્લીક ઓફ ચાઈના ઓન પ્રોટેક્શન ઓફ ધ રાઈટ અને ઈન્ટેન્ટ ઓફ ધ એલર-૧૯૮૬ મુજબ પારાવારિક રક્ષણની હિમાયત કરી છે. સાઉથ આફ્રિકા ઓર્ડર પર્સન

એક્ટ-૧૯૯૬ નંબર-૧૩ મુજબ ફોજદારી ગુનો દુરપયોગ કરી સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક સમુદાન બતાવે છે કે તેનાથી પેરેન્ટ મેન્ટેનન્સ એક્ટ-૧૦૭૮ એન્ડ ૧૯૯૫ મુજબ બાળક કસુરવાર થાય તો અઠવાડિયાનાં ૨૦ ડોલર આપવાની જોગવાઈ છે.

(૫) ઈન્ડિયા સ્કેનિયો : નેશનલ લો પ્રોવિઝન

૫.૧ ભારતીય બંધારણના સંદર્ભમાં :

ભારતીય બંધારણ અનુચ્છેદ-૨૧ મુજબ જીવન અને શારીરિક સ્વતંત્રતા રક્ષણની ખાતરી આપવામાં આવે છે. જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને તેના જીવન કે શારીરિક સ્વતંત્રતા વંચિત કરતા હોય ત્યારે કાયદાથી સ્થાપેલ કાર્યવાહી અનુસરવી જોઈએ. સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા "આદેશમાં દરેક વ્યક્તિને શોષણ રહિત માનવ ગૌરવ સાથે રહેવાનું મૂળભૂત અધિકાર છે".

રાજ્યનીતિના માર્ગદર્શન સિધ્ધાંત વિભાગ-૪ મુજબ અનુચ્છેદ-૩૯(એ) પુરુષ અને સ્ત્રીના નાગરિકને આજીવિકાનું પૂરતું સાધન મેળવવાનો સમાન અધિકાર રહે. અનુચ્છેદ-૪૧ મુજબ રાજ્ય પોતાની આર્થિક સ્થિતિ અને વિકાસની મર્યાદામાં રહીને, વૃધ્ધાવસ્થા, માંદગી અને અપંગતાના પ્રસંગે અને વિના વાંકે વેઠવી પડતી તંગીઓનાં અન્ય પ્રસંગે કામ, શિક્ષણ અને જાહેરાતની મદદ મળી રહે તે માટે અસરકારક જોગવાઈ કરવાની કરશે.

૫.૨ વ્યક્તિગત કાયદા દ્વારા રક્ષણ :

માતા-પિતાની જાળવણી એ નૈતિક ફરજ છે. જેની જાતિ અને સંપ્રદાયને તમામ જવાબદારીઓની પરિસ્થિતિ અને હદ સમુદાયમાં અલગ-અલગ હોય છે, માટે ચોક્કસપણે સંબંધિત સમુદાય દ્વારા વ્યક્તિગત વિકાસ થઈ શકે છે.

૫.૩ હિન્દુનાં કાયદા હેઠળ રક્ષણ :

હિન્દુ દત્તક વિધાન ભરણપોષણના ધારો-૧૯૫૬ ની કલમ-૨૦ મુજબ બાળકો અને વયોવૃધ્ધ માતા-પિતાનું ભરણપોષણ.

(૧) હિન્દુ પોતાના જીવનકાળ દરમિયાન તેમાં ઔરસ કે અનૌરસ બાળકો અને તેના વયોવૃધ્ધ અથવા માતા-પિતાનું ભરણપોષણ કરવા બંધાયેલ છે.

(૨) બાળક જ્યાં સુધી સગીર હોય ત્યાં સુધી પોતાનાં પિતા અથવા માતા પાસે માંગી શકે.

(૩) વયોવૃદ્ધ અથવા અશક્ત માતા-પિતા પોતાની પુત્ર/પુત્રી પાસે ભરણપોષણ માંગી શકે છે.

૫.૪ મુસ્લિમ કાયદા હેઠળ રક્ષણ :

મુસ્લિમ કાયદા હેઠળ વૃદ્ધ વયનાં માતા-પિતાને જાળવણી કરવાની પુત્રની ફરજ છે.

૫.૫ ખ્રિસ્તી અને પારસી કાયદા હેઠળ રક્ષણ :

ખ્રિસ્તી અને પારસીનાં કાયદા મુજબ માતા-પિતા માટે જાળવણી કરવી તે વ્યક્તિગત કાયદો છે. જાળવણી લેવા માંગતા માતા-પિતા ફોજદારી કાર્યવાહી કોડ જોગવાઈ હેઠળ અરજી કરવાની હોય છે.

૫.૬ ફોજદારી કાયદા હેઠળ રક્ષણ :

ફોજદારી કાર્યવાહી કાયદો ૧૯૭૩ માં પ્રકરણ-૬ માં પત્નિઓ, બાળકો અને મા-બાપનાં ભરણપોષણ માટેનો હુકમ કલમ-૧૨૫(૧) (અ) જે કોઈ વ્યક્તિ પાસે પૂરતાં સાધનો હોવા છતાં પોતાનું ભરણપોષણ કરી શકવાને અસમર્થ હોય ત્યારે કાર્યવાહી કરી શકે છે.

૬. વરિષ્ઠ વૃદ્ધ મહિલાઓ માટે કાયદાકિય જોગવાઈ :

માતા-પિતા અને વરિષ્ઠ નાગરિકોના કલ્યાણ અને ભરણપોષણ અધિનિયમ-૨૦૦૭ અન્વયે આ રાજ્ય સરકાર દ્વારા જાહેરનામું બહાર પાડ્યું. જે જમ્મુ કાશ્મીર સિવાય સમગ્ર ભારતમાં તથા વિદેશમાં લાગુ પડેલ છે. જે માતા-પિતા દત્તક અથવા વૃદ્ધ માતા અથવા વૃદ્ધ પિતા જે ભરણપોષણ કરવા અસમર્થ હોય ત્યારે સંપતિમાંથી દૂર કરેલ હોય. તેઓ કાયદા નીચે ભરણપોષણ ન્યાયપંચ કાર્યવાહી કરી શકે છે. જેના ન્યાયપંચ દ્વારા ૯૦ દિવસમાં અને બીજા વધારતાં ૩૦ દિવસ કરશે. ન્યાયપંચ દ્વારા અરજી નિકાલ સુધી ભરણપોષણના આદેશ કરવાની સત્તા છે. જો કસુરવારને એક માસની કેદની જોગવાઈ છે. ન્યાયપંચ આદેશની નકલ વિના મુલ્યે આપશે. સંતાનો દેશ-વિદેશમાં રહેતા તો પણ સમન્સ બજાવી શકે છે. ભરણપોષણ અધિકારી જે જીલ્લા સમાજ કલ્યાણ અધિકારી કક્ષા હશે. રાજ્ય સરકારનું જાહેરનામું પ્રકાશિત થયા પછી ૬ માસ સુધી વધુ ન્યાયપંચ તેની રચના કરશે. જેથી સરળતાથી કામકાજ થઈ શકે. ન્યાયપંચ ભરણપોષણની અરજી સંબંધિત બાબત ન્યાયિક નિકાલ અર્થે એક કે વધુ વ્યક્તિઓની જેઓ તપાસ સંબંધિત જ્ઞાન ધરાવે તેની મદદ લેશે. સજારૂપે રૂ. ૧૦,૦૦૦/- સુધી કરી શકે છે. અયોગ્ય રજૂઆત કે ભૂલ કે પરિસ્થિતિ પરિવર્તન આપતાં ફેરફાર કરવા ન્યાયપંચ સક્ષમ છે. ન્યાયપંચ આદેશ

કોડ ક્રિમીનલ પ્રોસીઝર-૧૯૭૫ પ્રકરણ-૯ મુજબ અસરથી લાગુ પડશે. ભરણપોષણ આદેશ થયા પછી ૩૦ દિવસમાં ન્યાયપંચ જણાવે તે રીતે ચુકવણું કરવાનું રહેશે. જો મોડું થાય અને કસુરવાર થાય તો ૫% થી ૧૮% વ્યાજ પણ ભરવાનો આદેશ કરી શકે છે.

(૧) અપીલ કેવી રીતે કરી શકાય ? : દરેક રાજ્યમાં સરકાર દ્વારા જિલ્લાઓમાં એક એપેલેટ ટ્રિબ્યુનલની રચના કરી શકે છે. જ્યાં જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટથી ઓછું પર ધરાવતી વ્યક્તિની નિમણુંક થઈ શકશે નહીં. જે ૬૦ દિવસમાં અપીલ કરવાની રહેશે.

(૨) ઘરડા ઘરની રચના : દરેક જિલ્લાદીઠ ૧૫૦ વ્યક્તિ રહી શકે છે. જેમાં દાકતરી સારવાર તથા મનોરંજનની સગવડતા વૃદ્ધાશ્રમો સ્થાપવા તથા તેની જાળવણી કરવી.

(૩) આરોગ્ય સંબંધિત રચનાઓ : સરકારી દવાખાનાઓ, જીર્યાટીક વોર્ડ, અલગ લાઈનની વ્યવસ્થા, દવા તથા ભોજનની વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ.

(૪) સંપત્તિ અને જીવનના સંરક્ષણ અંગેનું રક્ષણ : દૂરદર્શન, રેડીયો અને અખબારો દ્વારા જાહેરાત કરવી. ન્યાયિક અધિકારીઓ અને પોલીસ અધિકારીઓને સમયાંતરે સંવેદનશીલતા અને જાગૃતતા લાવવા તાલીમ આપવી. કાયદો, ગૃહ વિભાગ, આરોગ્ય અને કલ્યાણની સેવા આપતા મંત્રાલયો સાથે સંકલન રાખીને વરિષ્ઠ નાગરિકોના કલ્યાણ સંબંધી મુદ્દાઓને રજૂ કરશે અને તેના પાલન અંગે સમયાંતરે પુનઃ વિચારણા કરશે.

(૫) ગુનાઓ અંગેની જોગવાઈ : કસુરવારને ત્રણ માસની કેદ અથવા પાંચ હજાર રૂપિયાનાં દંડ અથવા બન્ને તેમજ ભારતીય દંડ સંહિતા ૧૮૬૦ ની કલમ-૨૧ મુજબ જાહેર અધિકારી ગણાશે. રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિયમો બનાવશે અને તેમનો અમલ કરાવવાનો રહેશે.

૬. વરિષ્ઠ નાગરિકો માટે નેશનલ પોલીસીની રૂપરેખા :

ભારત સરકારની નીતિમાં વરિષ્ઠ નાગરિકના કલ્યાણ સંબંધિત તમામ પાંસાઓ આવરી લેવામાં આવેલ છે. જેમાં નેશનલ પોલીસી વ્યક્તિને એક વરિષ્ઠ નાગરિક તરીકે ૬૦ વર્ષ અને ઉપરની વયના કે ઓળખે છે. ભારતીય સિનિયર સિટીઝન્સ માટે નીતીઓ નીચે મુજબ છે.

- ઝડપથી કોર્ટના કેશોનો નિકાલ.
- જિલ્લા સ્તરે વૃદ્ધ દર્દીનાં વોર્ડની અલગથી સ્થાપવી.

- વરિષ્ઠ નાગરિકો માટે નાણાંકિય વર્ષમાં ૨૦૧૪-૧૫ માં કરમાં રાહત આપી છે.
- બેન્કો અને વીમા ક્ષેત્રમાં વરિષ્ઠ નાગરિકને ઉંચા દરે વ્યાજ પૂરું પાડ્યું. પરંતુ વ્યાજદરમાં તફાવત હાજર માર્જન ખૂબ જ નહિવત છે.
- ભારતીય રેલ્વે વરિષ્ઠ નાગરિકો માટે પ્રવાસ માટે ડિસ્કાઉન્ટ આપે છે, પરંતુ તે અપૂરતું ગણવામાં આવે છે. રાજ્ય માર્ગ પરિવહનની બસોમાં પણ માર્ગ પરિવહન દ્વારા સમાન મુસાફરીની રાહત તેમને ઘણી મદદરૂપ થઈ રહેશે.

૭. તારણો અને સુચનો :

ભારતમાં ખાસ વૃદ્ધાવસ્થાવાળી વ્યક્તિઓ માટે છે કે, પ્રસંશા કરવાની છે. જો વૃદ્ધ લોકોને મોટી વસ્તીની સરખામણીમાં અપૂરતું છે.

હાલ અભ્યાસ કરતાં માલુમ પડેલ છે કે, સમાજના કાયદાની વિવિધ અસરકારક કેમ હોય છે.

ભૌતિક	માનસિક	સામાજિક	કાનુની
દવા તથા આરોગ્યની નીતિવાદનો અભાવ	અપમાન	અળગાપણું	મિલકતનું ગેરવ્યાજબીપણું
શારીરિક ખામી	સંતાનોનો તિરસ્કાર	વિસર્જન	ગેરવ્યવહાર અને કરાર
શારીરિક હુમલા	લાગણીનો અભાવ	દુરવ્યવહાર આરોગ્ય પર્યાવરણ વિમુખ	વડિલ ઉપાર્જન મિલકતનો કાનુની ભંગ

- (૧) વૃદ્ધ લોકોને કારણે તેઓ તરફ સમાજમાં અભાવ સુધ્યા નથી. વૃદ્ધ પ્રત્યે વિચારધારા બદલવાની જરૂરિયાત છે.

- (૨) આર્થિક અસ્થિરતાને કારણે દયાપાત્ર જીવન જીવવાની ફરજ પડે છે. વૃધ્ધાવસ્થાની વ્યક્તિઓ માટે સામાજિક સુરક્ષા નેટવર્ક રહેવું જોઈએ અને વૃધ્ધાવસ્થા માટે સહાયની ખાત્રીની અગ્રતા હોવી જોઈએ. સેવાઓનાં પેકેજ જીવનની સારી ગુણવત્તા માટે ખાત્રી હોવી જ જોઈએ.
- (૩) વરિષ્ઠ નાગરિકો યોગ્ય તેમના બાળકો પાસેથી મદદ સાથે સમાજની વિચાર સુરક્ષા પૂરી પાડવા માટે બંધારણની ફરજ છે. સંસદની જરૂરિયાતો પુનરાવર્તન દ્વારા તાજેતરના કાયદા વધુ અસરકારક બનાવવા માટે જોગવાઈઓ કરવી જોઈએ. વરિષ્ઠ નાગરિકોનાં જીવન ગુણવત્તા સુધારવા માટે ક્રમશઃ નાણાંકિય અને ખાદ્ય સુરક્ષા, હેલ્થ કેર, આશ્રય સાથે જીવન અને મિલકતનું રક્ષણની ખાત્રી જરૂરી છે. ખાસ હેતુ સરકારની અમલ મંડળનાં એક અસ્તિત્વ અંતે દરેક જલ્લા કક્ષાએ તમામ વિગતોનો ભારપૂર્વક અમલ કરવો જોઈએ.
- (૪) સિનિયર સિટીઝન માટે રેલ્વે ફેરની જેમ રોડ ટ્રાન્સપોર્ટ સેવામાં પણ બહોળા પ્રમાણમાં કન્સેશન આપવું જોઈએ.
- (૫) શારીરિક અશક્તતા કે રોગોના નિવારણ માટે સરકારી હોસ્પિટલો પાસેથી ખાસ સારવાર મળી રહે તથા તેમની કાળજી રાખવામાં આવે તેવી સુવિધાઓની સ્થાપના કરવી જોઈએ.
- (૬) અદાલતોમાં મોટાભાગનાં કેસો પેન્ડિંગ હોવાથી તેને ફાસ્ટ ટ્રેકમાં ફેરવવા કારણ કે, વરિષ્ઠ નાગરિકોને ઝડપી કેસનું નિવારણ મળી શકે.

: રેફરન્સીસ :

- ૧) એન. એમ. ચાવડા, ધ મેન્ટેનન્સ ઓફ વેલ્ફેર પેરેન્ટ એન્ડ સિનિયર સિટીઝન એક્ટ-૨૦૦૭, પ્રિયા લો હાઉસ, ૨૦૦૮-૦૯.
- ૨) બેરેટ એક્ટ, ધ મેન્ટેનન્સ ઓફ વેલ્ફેર પેરેન્ટ એન્ડ સિનિયર સિટીઝન એક્ટ-૨૦૦૭, યુનિવર્સલ લો પબ્લીકેશન, ૨૦૦૩.
- ૩) આર. જે. ગોસ્વામી, કમ્પેરેટીવ ઓન ધ મેન્ટેનન્સ ઓફ વેલ્ફેર પેરેન્ટ એન્ડ સિનિયર સિટીઝન એક્ટ-૨૦૦૭, પ્રથમ એડીશન, ૨૦૦૯.